MÜCÂHİD BİN CEBR

Tabiînin en meşhûr âlimlerinden. Künyesi Ebu'l-Haccâcdır. İbn-i Cübeyr ve Manzûm kabilesine mensûb olduğu için de Mahzûmî denilmiştir. 24 (m. 645) senesinde doğdu. 104 (m. 723)'de Mekke'de namaz kıldığı bir sırada secdede iken vefât etti.

Tefsîr, hadîs, fıkıh ve kırâat ilimlerinde zamanının ileri gelen âlimlerinden olup, tefsîr ilminde yüksek derecede idi. Bu sebeble tefsîrde imamdır denilmiştir.

Mücâhid bin Cebr'in en başta gelen hocası Eshâb-ı kiramın meşhûrlarından İbn-i Abbâs'dır. Ondan tefsîr, kırâat ve hadîs ilmini öğrenmiştir. Başta İbn-i Abbâs olmak üzere Abdullah bin Ömer, Ebû Hüreyre, Câbir bin Abdullah ve hazret-i Ali, Sa'd bin Ebî Vakkas, Abâdîle-i erbeâ (Abdullah bin Ömer, Abdullah bin Abbâs, Abdullah bin Zübeyr ve Abdullah bin Amr), Râfi' bin Hadic, Üseyd bin Zübeyr, Ebû Saîd Hudrî, Ümm-i Seleme, Cüveyriye binti Haris, hazret-i Âişe ve Ümm-i Hânî'den hadîs-i şerîf rivâyet etmiştir. İbn-i Abbâs'ın derslerine devam edip, kırâat ilmini öğrenmek için Kur'ân-ı kerîmi defalarca hatmetmiş ve bizzat kırâatini ona dinletmiştir. Kur'ân-ı kerîmin her âyetinin tefsîri, nüzûl (geliş) sebebi hakkında ayrı ayrı üçer defa sorup, izah etmek sûretiyle cevap almıştır. Kendisi şöyle buyurmuştur. "Ben Kur'ân-ı kerîmi otuz defa İbn-i Abbâs hazretlerinin huzûrunda okudum. Her âyeti okudukça üzerinde durup, izahını ve nüzûl sebebini sorup inceledim."

Rivâyete dayanan ilk tefsîr kitabını Mücâhid bin Cebr yazmıştır. Tefsîre dâir rivâyetlerin; hocası İbn-i Abbâs'tan naklederek yazdırmıştır. Onun tefsîre dâir rivâyetlerini imlâ eden (kaleme alan) Kâsım bin Eb'il Bez'dir. Mücâhid bin Cebr'in tefsîrini İbn-i Nûceyh, İbn-i Cerîr gibi âlimler rivâyet etmiştir. Ayrıca kendisinden Katâde bin Diâme, Hakem bin Uteybe Amr İbn-i Dinar, Mensûr, el-A'meş Hammâd bin Süleymân ve daha çok sayıda âlim ilim öğrenip, hadîs-i şerîf rivâyetinde bulunmuşlardır.

Kıymetli bir Ehl-i sünnet âlimi olan Mücâhid bin Cebr, zamanındaki ve kendinden sonraki asırlarda yetişen âlimler tarafından rivâyetine müracaat edilen seçkin bir zâttır. İbn-i Cübeyr, "Mücâhid'ten ilme dâir bir mes'ele dinleyip, öğrenmek bana ehlimden (çoluk çocuğumdan) ve malımdan daha sevimlidir" demişti. A'meş, "O ilimde büyük gayret sahibi idi. Konuştuğu zaman sanki ağzından inci saçılırdı" demiştir. İmâm-ı Şafiî ve İmâm-ı Buhârî de onun güvenilir bir âlim olduğunu belirtmişlerdir. Hadîs kitaplarının en başta geleni ve en kıymetlisi olan Buhârî'de,

onun tefsîrinden ve bildirdiği hadîs-i şeriflerden çok sayıda rivâyetler vardır. İbrâhîm aleyhisselâmın öz babasının Târûh olup, putperest olan Âzer'in ise, üvey babası ve amcası olduğunu İbn-i Abbâs'tan naklen, senedleri ile birlikte bildiren Mücâhid bin Cebr hazretleridir (radıyallahü anh).

Rivâyet ettiği hadîs-i şerîflerden ba'zıları:

"Dünyâda garîb gibi veya yola çıkacak yolcu gibi ol."

"Şüphesiz ki, Allahü teâlâ, namazı Peygamberiniz Muhammed aleyhisselâmın dilinden yolcuya iki rek'at, mukîm olana da dört rek'at olarak farz kıldı." (öğle, ikindi ve yatsı namazının farzları)

"Lâ ilahe illallah diyen bir kimsenin üzerine kıyâmet kopmaz."

"İnsanlarla, Lâ ilahe illallah deyinceye kadar savaşmakla emr olundum."

"Cebrâil (aleyhisselâm) bana komşuluk hakkından o kadar bahsetti ki, komşunun komşuya vâris olacağını zannettim."

"Dünya metâının (ni'metlerinin) en hayırlısı sâliha bir hanımdır."

"Kıyâmet günü insana dört şey sorulur; ömrünü nerede tükettiğinden, ilmiyle nasıl amel ettiğinden, bedenini nerede yıprattığından ve malını nereden kazanıp nereye harcadığından."

Mücâhid bin Cebr'in sözlerinden bir kısmı şunlardır:

Allah için birbirlerini seven müslümanlar bir araya gelip, güleryüz ve tatlı sözle konuştukları zaman, ağaçların kuruyan yapraklarının rüzgârda döküldüğü gibi günahları dökülür."

"Cehennemlikler, Cehennemde öyle şiddetli uyuz hastalığına yakalanırlar ki, bütün etleri kemiklerinden sıyrılır. Bunlara bu hastalıktan rahatsız oluyor musunuz diye sorulunca, evet derler. İşte bu azâb dünyâda mü'minlere yaptığınız eziyetin ve verdiğiniz sıkıntının cezasıdır, denilir."

Abdullah İbn-i Abbâs'dan naklettiği bir nasîhat şöyledir: "Sana lâzım olmayan ve faydası dokunmayan şeyleri konuşma, çünkü bu boş bir iştir. Üstelik zararından da

emîn değilsin. Yeri gelmedikçe lüzumlu olan sözü de söyleme. Çok kerre faydalı söz yerini bulmaz da boşa söylenmiş olur. Ne yumuşak huylu kimseyle, ne nefsine uyan kimseyle, ne de ahmakla münâkaşa etme. Münâkaşa edersen, yumuşak huylu kimse sana kalbinden buğz eder. Ahmak âdi kimselerle münâkaşa edersen, onlar da sana dil ile eziyet ederler. Tanıdığın bir kimse yanından ayrılınca seni nasıl anmasını istersen, sen onu öyle an."

"Bir mü'min kalbini Allahü teâlâya bağlarsa, Allahü teâlâ insanları ona yardımcı eder."
"Her sabah ve akşam tövbe etmeyen kimse, kendine zulm eder."

"Evinden çıkan bir kimse "Bismillah" dediği zaman bir melek hidâyete ulaştın der. "Tevekkeltü alellah" dediği zaman, Allahü teâlâ "Ben sana yeterim" buyurur. "Lâ havle velâ kuvvete illâ billah" dediği zaman bir melek her tehlikeden kurtulmuş oldun der. Bunun üzerine şeytanlar; hidâyete ulaşan, Allah'ın yardımına kavuşan ve himâyesine giren kimseye daha ne zarar yapılabilir diyerek yanından uzaklaşırlar."

"İnsana vesvese veren şeytan, insan Rabbini zikredince kaçar gider. Kalb gaflete dalınca yine vesvese vermeye başlar, insan Rabbini zikredince kaçar, gaflete dalınca musallat olur. Karanlıkla aydınlığın çarpışması gibi çarpışır durur."

"Kişi evlâdının iyiliği ile mezarında müjdelenir."

"Bir kimse, ayakta iken, yatarken, yerine göre kalbinde veya dilinde Allah zikri olmazsa, Allahı çok anan zümreden sayılmaz."

"Resûl-i ekremden başka herkes, bu âlemde söylediği bütün sözlerinden kıyâmet günü sigaya (hesaba) çekilecek."

"Kıyâmet günü, bir mü'min için Cehenneme atılmasına emir verilir. O mü'min kul, bu hâl içinde şöyle söylenir: "Yâ Rabbi, sen daha iyi bilirsin. Ama ben senin hakkında böyle düşünmüyordum." Bunun üzerine: "Yolunu açın, doğruca Cennete girsin" emri gelir." Affedilmek istediğin husûslarda affedici ol. Nasıl muâmele görmek istersen, başkalarına öyle muâmele et. Suçlu olarak yakalanıp da affedilen kimsenin ameli gibi amel et."

"Ağzından çıkan her söz yazılır. Âhırette ona göre ceza veya mükâfat görür."

"Din kardeşinin gıybetini yapmanın keffâreti, onu övmek ve ona hayır duâ etmektir."

“Kalb açık bir el gibidir. Kul her günah işledikçe bir parmak kapanır. Nihâyet elin bütün parmaklarının kapandığı gibi kalb üzerine perde çekilir. İşte kalbin kapanıp, mühürlenmesi böyledir.”

“Hiçbir gün ve gece yoktur ki, insana şöyle demesin; bu güne ve bu geceye girdin, artık ne bu gün, ne gece geri gelmez. Ne yaptın bir bak.”

“Ölen insan kabre konunca kabir ona şöyle der: Ben böcek ve haşerat yeriyim. Ben yalnızlık yeriyim. Ben garip ve karanlık bir yerim. Bunlara karşı ne hazırladın, nasıl amel ettin?”

“Nefsini azîz eden, dînini yıkar. Nefsini zelîl eden kimse, dînini azîz eder.”

“Bir kimse Allahü teâlânın emrettiği yerlere dağ kadar altın harcasa isrâf olmaz. Bir dirhem gümüşü veya bir avuç buğdayı haram olan yere vermek isrâf olur.”

“Asıl sabır, musibetin geldiği ilk anda yapılan sabırdır.”

---

1) Hilyet-ül-evliyâ cild-3, sh. 279
2) Tezkiret-üt-Huffâz cild-1, sh. 92
3) El-A’lâm cild-5, sh. 278
4) Tabakât-ül-kübrâ cild-1, sh. 39
5) Mu’cem-ül-Müellifîn cild-8, sh. 177
6) Keşf-üz-zünûn cild-1, sh. 430
7) El-Menhel-ül-azb-ül-mevrûd cild-1, sh. 58
8) Tam İlmihâl Se’âdet-i Ebediyye sh. 95, 344, 586